

Spojme se s Českou exportní bankou, říká nový šéf Národní rozvojové banky Nidetzký

26.6.2023 - Marek Miler | Ministerstvo financí ČR

Bývalý viceguvernér Tomáš Nidetzký před rokem odešel z vedení České národní banky a po povinné přestávce před ním nyní stojí nová výzva. Zvítězil ve výběrovém řízení na post šefa Národní rozvojové banky, státní instituce, která podporuje výhodnými úvěry malé a střední firmy (původně se jmenovala Českomoravská záruční a rozvojová banka).

Nidetzkého čeká v dresu NRB lobbování u politiků, aby prosadil svoji vizi toho, čím by tato instituce v budoucnosti měla být. V rozhovoru s HN říká, že by NRB měla sloužit různým ministerstvům jako kompetenční centrum: měla by pro ně na zakázku vytvářet a spravovat vhodné finanční nástroje, které by umožnily plnit různé státní úkoly – od výstavby dostupného bydlení či nemocnic až po modernizaci železnic a dálnic. Do NRB by tak přišlo víc peněz a ministerstva by zase nemusela hledat experty na finančnictví a zřizovat specializované odbory. Nidetzký argumentuje, že finanční nástroje – třeba dotované úvěry, kapitálové investice nebo dluhopisy se státním ratingem – jsou na rozdíl od dotací návratné. A snížily by závislost na dotačním dopingu z EU, který pro Česko tak jako tak brzy skončí.

„Do budoucna nebudeme čistí příjemci dotací z EU, nýbrž čistí plátcí. A na to se opravdu musíme připravit. Připravit si na to infrastrukturu, například právě NRB, připravit na to ministerstva. Abychom národní zdroje, které máme, plus evropské zdroje pouštěli do ekonomiky prostřednictvím návratných finančních nástrojů,“ říká .

Podle Nidetzkého by další změnou také mělo být, že by pod NRB přešla Česká exportní banka. Nový šéf naopak možná zruší Národní rozvojový fond, pokud stát neschválí dva navržené projekty rozšíření nemocnic. Tento fond, který v roce 2020 prosadil premiér Andrej Babiš (ANO) místo sektorového zdanění bank, zatím žádné projekty nemá.

Jak vnímáte dosavadní roli Národní rozvojové banky? Plní svůj potenciál?

Řekl bych, že plní svoji roli, ale ne potenciál. Potenciál NRB je mnohem větší. Za pozitivní ale považuji, že poskytuje finanční nástroje malým a středním podnikům návratnou formou. Takové peníze se pak dál vrací zpátky do ekonomiky. Je to lepší, než kdybychom těm firmám dávali dotace.

Když jste šel do výběrového řízení na současný post, jakou vizi rozvoje NRB jste výběrovou komisi přesvědčil?

Začnu trochu zešíroka: Pokud bych dnes hledal někoho, kdo by měl dostat nějakou cenu za ekonomický počin roku, měl by si ji odnést šéf NKÚ Miloslav Kala. Jeho úřad vydal zprávu, kde ukazují, jak obrovsky závislá je česká ekonomika na dotacích. Dotace znamenají, že se do ekonomiky ty peníze dostávají jen jednou, spotřebují se a už se nevrací.

My ale už do budoucna nebudeme čistí příjemci dotací z EU, nýbrž čistí plátcí, stejně jako jsou třeba Němci. A já si myslím, že se na to opravdu musíme připravit. Připravit si na to infrastrukturu, například právě Národní rozvojovou banku, připravit na to ministerstva. Abychom národní zdroje, které máme, plus evropské zdroje pouštěli do ekonomiky prostřednictvím návratných finančních nástrojů. Tedy aby podpora nešla přes dotace, ale formou různých podporovaných úvěrů.

Finanční nástroje nejsou jednorázové jako dotace. Podle statistik tyto prostředky v České republice tvoří jen čtyři procenta a v Evropské unii jen osm procent z celkové státní podpory poskytované podnikatelům z unijních prostředků. My bychom měli patřit do té části EU, která ten průměr zvyšuje. Moje motivace vést NRB byla v tom, že vidím právě tady obrovský prostor do budoucna. Protože dotační ekonomika narazí do zdi.

O jaké všechny nástroje tu jde?

Finanční nástroje zahrnují například záruky za úvěry, zvýhodněné úvěry. Může to být i kapitálový vstup do podniku nebo nějaké formy subvence úrokové sazby úvěrů. Pak tu jsou nástroje, které by pro NRB mohly připadat v úvahu do budoucnosti, například projektové dluhopisy.

Tyto nástroje nejsou jako dotace, že je ekonomika spolkne a už nevrátí. Mně dotace zní jako doping.

Pokud si pamatuji, už v České národní bance jste upozorňoval, jak je v českém hospodářství investiční cyklus firem nezdravě navázaný na cyklus evropských dotačních peněz...

Ano, korelace těchto dvou cyklů je opravdu vysoká. To znamená, že vlastně umíme investovat, jen když jsou dotace. Musíme se této závislosti zbavit, protože dotace tady jednou nebudou.

Není problém dotací také to, že kvůli nim vznikly hlavně v regionech téměř dotační mafie? Ty pak celý systém zneužívají, jak se ukázalo v mnoha případech.

I finanční nástroje s sebou velmi často nesou nějakou reportovací povinnost nebo obsahují nějakou sadu podmínek pro vstup do programu, podobně jako u dotací. A mafie, o kterých hovoříte, často nabízí podnikatelům, že jim nástroj zprostředkují. Čím komplikovanější jsou podmínky, aby firma získala dotaci nebo finanční nástroj, tím víc to nahrává různým zprostředkovatelům. Možná bych neříkal rovnou mafie, ale přizívají se na tom ti, kteří poskytují poradenství. Dotace se nám tady rozbujely, a jestli je za tím nějaká mafie, nevím. Jisté je, že v dotacích se točí obrovské množství peněz a také to vytváří velké pokušení pro úředníky, kteří je schvalují.

Ještě něco dalšího vámi navrhovaná strategie obsahuje?

Druhý pilíř představené strategie byl, že když máme investovat prostřednictvím návratných finančních nástrojů, je hloupost, aby na každém ministerstvu dneska vytvářeli odbor a úředníky, kteří na to budou specialisté. Dnes tam máme úředníky, kteří rozdělují dotace. Říká se, že až 30 procent těchto peněz spotřebujeme jenom na administraci těchto dotací. A nyní by na ministerstvech zase vznikaly odbory s podobnými specialisty. Na některých ministerstvech už historicky jsou, třeba na ministerstvu průmyslu a obchodu. A pak máme kromě ministerstev i státní fondy a tam je to to samé. Já říkám, že je ekonomicky nevýhodné, aby každé ministerstvo nebo státní fond měly svoje aparáty na finanční nástroje.

Měli bychom mít kompetenční centrum a tuto roli by měla sehrávat právě NRB. Jednotlivá ministerstva nebo státní fondy by měly říct: máme tu a tu potřebu, potřebujeme ošetřit ten a ten segment a vy nám na to připravte vhodný finanční nástroj. Ostatně to je náš hlavní byznys, to je to, co děláme. Když se ale tyto nástroje vyrábí na ministerstvu, leckdy se pak nepotkávají na trhu s potřebami firem, kterým jsou určeny. Takže to ekonomice ve výsledku nepomáhá. Taky se velmi často stává, že nějaké finanční zvýhodnění – třeba nízká úroková sazba nebo odklad splátek – je často vykoupené vysokou administrativní náročností. Je potřeba si uvědomit, že jde o firmy do 50 lidí a ty opravdu nemají na to, aby měsíčně vytvářely nějaké reporty, jestli splňují dané podmínky a podobně.

NRB ale už s různými ministerstvy spolupracuje. Co konkrétně to je za projekty?

Takto už s námi začalo spolupracovat ministerstvo životního prostředí a Státní fond životního prostředí. S nimi už řešíme skutečné projekty. Řeknu příklad. V programu Transformace, který jsme na začátku dubna připravili právě pro ministerstvo životního prostředí, je 1,8 miliardy korun. Nabídli jsme jim, že za sumu, kterou dnes žadatelům udělují jako dotaci, vymyslíme produkt – výhodný úvěr se zvýhodněnou úrokovou sazbou – a ten nabídneme malým a středním podnikům, které chtějí skutečně investovat ve strukturálně postižených regionech, tedy v Moravskoslezském, Ústeckém a Karlovarském kraji. Investice mají jít do nových technologií či rozvoje byznysu tak, že nebudou významně poškozovat životní prostředí a přispějí k revitalizaci těchto bývalých uhelných oblastí. S takovým úvěrem se podniky dostanou na nulovou úrokovou sazbu. Může to být úvěr na pořízení nových strojů, výrobních linek, softwaru, výstavbu či modernizaci areálů a skladů. Po dobu existence produkt spravujeme, vybíráme splátky, a když klient nebude splácet, budeme se starat o vymáhání. Čili budeme se i v tomto případě chovat jako standardní banka. Jediný rozdíl bude, že nebudeme mít peníze od vkladatelů, ale ze státních programů.

Podobně to může fungovat při opravě silnic, stavbě vysokorychlostních tratí nebo nemocnic nebo u projektů pro zelenou transformaci. My načerpáme úvěr třeba od Evropské investiční banky a použijeme ty peníze pro udělování zvýhodněných úvěrů. Takto můžeme využívat jednak národní zdroje, jednak evropské zdroje, včetně operačních programů, kohezních fondů a podobně.

Jak se na tyto plány dívají politici?

Zatím jsem měl možnost jednat s ministerstvem financí, s ministerstvem pro místní rozvoj, s ministerstvem průmyslu. Mám domluvené schůzky i s ostatními ministerstvy. Nikdo z ministrů mi zatím neřekl, že by skutečně chtěl podporovat ekonomiku přes dotace, nebo že by jim návratné finanční prostředky nedávaly smysl. Jsou to ale zatím jen prohlášení a realita teprve ukáže, kolik prostředků ministerstva spravují a kolik nám budou ochotní svěřit.

Věřím, že když nás využijí jako kompetenční centrum, budou mít méně agendy, méně úředníků. A projekty budou dělat lidé, kteří se tím každodenně zabývají. Budou to nejen řešení podle potřeb zadavatelů, ale také řešení, která budou moci uspět na trhu.

Měl jsem také jednání se zástupci Evropské komise, na kterém jsme se shodli, že dotace jsou špatně. Sama komise už říká, že by místo toho chtěla větší využívání finančních nástrojů.

Co je podle vás problém současné NRB?

Problém je, že množství peněz z těch programů je malé. Hlavním zadavatelem je stále ministerstvo průmyslu a obchodu – 90 procent. I když už peníze rozšiřujeme o ministerstvo životního prostředí. Bavíme se s ministerstvem pro místní rozvoj, abychom podpořili oblast dostupného bydlení.

Vládní úsporný balíček mimo jiné volá po tom, aby se seškrtnuly některé dotace. Když balíček vznikal, už to s vámi politici nějak konzultovali?

My z NRB jsme k tomu přizvaní nebyli, navíc tady probíhala i určitá personální výměna, tak se to s tímto nepotkalo. Ale abych řekl pravdu, ani v minulosti NRB nebyla sama nějak aktivní, aby byla zvána k celkové koncepci hospodářské politiky. Osobně jsem na tu diskusi připravený, když bude zájem. Vládní balíček je tak trochu náhoda, která nám nahrává do karet. Když vidím fiskální situaci státu, nevidím tam moc jiných možností. Úsporný balíček je určité minimum a bude se pak muset dál pokračovat. Budeme muset hledat efektivnější formy, jak naši ekonomiku podporovat, protože k prosperitě se neprosopříme.

Jedno z doporučení NERV je také sbližování NRB s Českou exportní bankou (ČEB). Co to

konkrétně znamená a v jaké je to fázi?

Stále platí rozhodnutí vlády z roku 2019 nějakým způsobem sblížit EGAP, která poskytuje pojištění exportu, s ČEB. A já si myslím, že dnes by bylo mnohem efektivnější spojení mezi ČEB a NRB. A vysvětlím proč: Na banky jsou kladené obrovské regulační požadavky, které mimochodem stojí také za spojováním některých bank, například Equa bank s Raiffeisen.

Tento příběh je stejný i pro státní banky. Čili sblížení ČEB a NRB by dávalo synergický efekt.

Co to znamená „spojení“?

NRB by byla mateřská společnost. Mohlo by to být i naopak, ale takto by to bylo systémovější. ČEB má něco, co bychom jednou chtěli mít pro NRB, tedy explicitní státní záruku. ČEB se tím pádem financuje jinak než my. My chodíme a prosíme ministerstva, aby nám svěřila zdroje, zatímco ČEB vydává dluhopisy a umí se levně financovat.

Tohle je jenom takové vaše přání, nebo už jste to i diskutoval s ministry?

Musím říci, že to otevřel ministr Stanjura. Podle mě to dává větší logiku než v současné době hledat spojení EGAP a ČEB. EGAP by byl zatím stranou té transakce.

Pokud se bavíme o potenciálu NRB, neměli bychom skončit jen na podpoře malým a středním podnikům. Chtěli bychom se třeba podílet i na infrastrukturních projektech, ale na to nebudeme mít dostatek kapitálu. To můžeme krátkodobě řešit tím, že sloučíme tyto dvě instituce.

Tím se dostávám k Národnímu rozvojovému fondu, který patří pod NRB. Jeho start byl rozpačitý a dodnes leží ladem - není v něm žádný projekt. Vy jste byl v ČNB, když se fondu udělovala licence, a tehdy jste řekl, že máte pochybnosti, zda je to „letadlo, které bude létat...“

Podle mého názoru se šlo špatnou cestou. Nejdřív se měly připravit projekty, pak se mělo řešit, jak je financovat, a až teprve pak hledat vehikl na financování. Tady se začalo obráceně. Nyní vehikl máme, banky měly připraveno téměř sedm miliard korun, ale celé to ztroskotává na tom, že stát nemá projekty.

Má vůbec tento fond smysl, když v něm dosud není jediný projekt?

Myšlenka je to dobrá. Má to dva rozměry. Ve skupině NRB máme ještě jednu entitu - Národní rozvojovou investiční. (Jde o speciální společnost pro správu majetku vytvořenou podle §15 Zákona o investičních společnostech a fondech. Může spravovat maximálně 500 milionů eur, ale nepodléhá dohledu ČNB - pozn. red.) NRI už zhodnotila peníze například ve fondu pro brownfield v Ostravě. Peníze dalo ministerstvo průmyslu a obchodu a pozemky na rekultivovaném brownfieldu se se ziskem rozprodají jako stavební pozemky.

Další aktivitou jsou třeba investice do akcií malých firem, když jdou na burzu Start. Učíme se na tom a projekty přibývají. Je to takový „aeroklub“, kde se učíme létat s letadly.

Ale my jsme tady v podobě Národního rozvojového fondu postavili velký boeing, který nám stojí na letištní ploše, a nemáme pasažéry, nemáme piloty.

A je nutné boeing mít?

Rozdíl je, že je NRI, ten „aeroklub“, vytvořený pro veřejné peníze - prostředky, které nám ministerstva mohou dát na záruky, na úvěry, na kapitálové vstupy. Kdežto Národní rozvojový fond by

měl akumulovat prostředky soukromého sektoru. Tam by měly dávat peníze banky, pojišťovny, penzijní fondy. A rolí státu je dodat projekty.

Nás jako NRB stojí Národní rozvojový fond nemalé prostředky. S péčí řádného hospodáře tady nemohu držet nějaký vehíkl, ve kterém nic není. V současné době jednáme s ministerstvem financí a s ministerstvem zdravotnictví o tom, že bychom přes tento fond financovali nějaké projekty pro fakultní nemocnice, které si nemohou vzít standardní komerční úvěr. Máme na stole dva projekty – pro Fakultní nemocnici Ostrava a pro Motol. Obě nemocnice mají projekty připravené a hledají financování. A když se stát rozhodne, že je chce financovat, my máme financování připravené a zároveň jsou komerční banky připravené dodržet svůj slib se na financování podílet. Ale pokud i tyhle projekty ztroskotají, budu se muset rozhodnout pro jinou strategii: vrátím ČNB licenci s poděkováním a budu čekat, až projekty budou. Pak se teprve můžeme bavit o nějaké další licenci a vehiklu.

Co podpora dostupného bydlení? Jak tady může NRB pomoci?

Dostupné bydlení má dva problémy. Jeden je, že neexistují projekty. Velmi často se stává, že zpracování takového projektu stojí deset dvanáct milionů korun, a to si často municipality netroufnou dělat, když to pak může jít do šuplíku. Navíc to takový projekt velmi prodražuje. Samozřejmě, kdyby na ten projekt dostaly nějaké peníze, aby ho mohly připravit a zároveň to město nic nestálo, pomohlo by to.

Druhá rovina je, že když obec má projekt – má nějaký pozemek, který by do toho vložila –, je potřeba dostupné bydlení nějak postavit. Mohou to zafinancovat komerční banky, nebo to může zafinancovat NRB z prostředků, které získá od ministerstev, nebo kombinací soukromých a veřejných prostředků. NRB má ještě jednu výhodu – dokáže poskytnout úvěry na dlouhou dobu. To samozřejmě je pro fungování projektu, pro výpočet nájemného velmi pozitivní.

Takže tam vidíte i potenciál pro NRB?

Potenciál tam rozhodně vidím, ale znovu připomínám, že dnes je pro nás limitujícím faktorem kapitál. Záruky nám mnoho kapitálu nepožirají, ale jakmile se v NRB pustíme víc do úvěrových produktů, už budeme potřebovat kapitálu podstatně víc. A to nemluvím o infrastrukturních projektech.

Jak se za dané situace díváte na možnosti NRB v oblasti infrastrukturní výstavby?

Infrastrukturní projekty se dají řešit oběma způsoby – Národním rozvojovým fondem, do kterého přitáhneme soukromé investice, nebo prostřednictvím NRI, kde stát poskytne prostředky, které projekt zafinancují a pak se zhodnocují. Takovým příkladem jsou zmiňované brownfieldy v Ostravě. Naší ambicí do budoucna by mělo být prostřednictvím partnerství se soukromým sektorem a Národním rozvojovým fondem financovat i dopravní infrastrukturu, třeba různé dálniční úseky.

NRB má asi 250 zaměstnanců, je to dost kapacit na všechny tyto plány? Kde sežene další specialisty?

Dostatek lidí zatím nemáme, ale nelze je nabrat, když nemáme projekty. V řadě projektů budeme spolupracovat a už spolupracujeme s poradenskými firmami, které nás musí třeba těmi velkými projekty provést. Tu expertní zkušenost ještě nemáme. Je ale například jeden program z Evropské unie, který pomáhá financovat a získávat odborníky, které bychom potřebovali. EU pomůže zafinancovat získání odborníků, kteří – když se zapracují – jsou pak dál schopní získávat projekty a tím se zaplatí.

Mělo by smysl také změnit legislativní pozici NRB?

Pro budoucnost NRB by bylo vhodné, aby měla podobnou legislativní pozici, jako mají úspěšné rozvojové banky v jiných zemích. Pro mě je vzorem třeba německá KfW, jejíž historie je dlouhá a je spjatá ještě s Marshallovým plánem, kdy pomáhala financovat obnovu německého hospodářství po válce. Tato i většina ostatních rozvojových bank v Evropě funguje na základě speciálního zákona. Žádná nefunguje pod zákonem o bankách.

NRB má dnes podmínky, které zákon klade na komerční banky – musí plnit stejné kapitálové požadavky dané evropskou regulací a podobně. Proto říkám, že problém s kapitálem, který NRB nyní má, by krátkodobě vyřešilo spojení s Českou exportní bankou. Ale dlouhodobě by to měl vyřešit speciální zákon. Také by takový zákon měl NRB dát explicitní státní záruku, protože bychom pak mohli dělat projektové financování, mohli bychom vydávat atraktivní dluhopisy a z nich třeba financovat municipální projekty.

Takže počítáte s tím, že vás nyní čeká možná několik let lobbingu mezi politiky...

Nevím, jestli má Česká republika čas o tom několik let jen přemýšlet. Čas běží a evropské fondy vyschnou. Možná je to fakt velká ambice, ale říkám si, že zákon pro NRB by šel udělat rychle, možná ještě s touto vládou.

Co je NRB?

Národní rozvojová banka (původně Českomoravská záruční a rozvojová banka) vznikla v roce 1992 jako státní banka na podporu malého a středního podnikání. Funguje podle modelu obvyklého v jiných evropských zemích – nepřijímá vklady jako komerční banky, ale od zadavatelského ministerstva (v tomto případě od ministerstva průmyslu a obchodu) dostává prostředky a těmi podporuje firmy, například formou výhodných úvěrů. Úkolem NRB je podporovat hospodářskou politiku státu a řešit situace, kde selhává trh. V případě malých podniků je dlouhodobým problémem to, že se těžko dostávají k úvěrům, protože pro komerční banky jsou tyto malé půjčky příliš pracné, rizikové a málo atraktivní. Proto ministerstva například prostřednictvím NRB poskytují záruky na úvěry a podobně.

<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2023/spojme-se-s-ceskou-exportni-bankou-rika-51750>